

УДК: 378.147: 37.091.2: 316.285

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОНФЛІКТ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИШУ: ДЕФІНІЦІЇ, СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ

Локарева Г. В.

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

lokareva.g@gmail.com

У статті розглянуто педагогічний конфлікт як механізм розвитку та удосконалення навчально-виховного процесу вищої школи, обґрунтовано важливість науково-методичного вирішення проблеми на сучасному етапі розвитку вищої освіти як професійної підготовки; охарактеризовано зміст дефініцій наукового понятійно-категоріального апарату проблеми, що висвітлюється у статті; розглянуто педагогічний конфлікт у контексті педагогічної ситуації та педагогічного бар'єру; представлено сутнісні характеристики конфліктологічної компетентності викладача вищої школи та визначено й подано конструктивний змістовий й функціональний наповнення педагогічного конфлікту.

Ключові слова: педагогічний конфлікт, педагогічна ситуація, педагогічний бар'єр, навчально-виховний процес вишу, конфліктологічна компетентність.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ КОНФЛИКТ В УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: ДЕФИНИЦИИ, СУЩНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ, КОНФЛИКТОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ

Локарева Г. В.

*Запорожский национальный университет,
ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина*

lokareva.g@gmail.com

В статье рассматривается педагогический конфликт как механизм развития и усовершенствования учебно-воспитательного процесса высшей школы, обосновано важность научно-методического решения проблемы на современном этапе развития высшего образования как профессиональной подготовки; охарактеризовано содержание дефиниций научного понятийно-категориального аппарата проблемы, которая освещается в статье; рассмотрен педагогический конфликт в контексте педагогической ситуации и педагогического барьера; представлены сущностные характеристики конфликтологической компетентности преподавателя высшей школы, определено и представлено конструктивное содержание и функциональное наполнение педагогического конфликта.

Ключевые слова: педагогический конфликт, педагогическая ситуация, педагогический барьер, учебно-воспитательный процесс высшей школы, конфликтологическая компетентность.

PEDAGOGICAL CONFLICT DURING EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER SCHOOL: DEFINITIONS, CONTEMPORARY CHARACTERISTICS, CONFLICT COMPETENCE

Lokareva G.

*Zaporizhzhya National University,
Zhukovskijst. 66, Zaporizhzhya, Ukraine*

lokareva.g@gmail.com

The article analyses pedagogical conflict as a mechanism of development and improvement of educational process of higher school. Conflict along with other mechanisms is an engine for the development of professional training and is essential for progressive changes. Thus, attention to a scientific view of pedagogical conflict during educational process of higher school is a topical issue not only today but in future. The importance of scientific and methodological solving the problem of modern development of higher school as professional training is grounded. The formation of conflict competence, which is a part of general professional competence, is actual for specialists of "sociogenic" because they are supposed to help clients to solve their conflict situations. The content of definitions of scientific conceptual categorical apparatus of the problem that is examined in the article is characterized. The author's definitions of "competency", «competence», "conflict competence" that is characterized as sustainable

harmonizing ability of teacher's personality (orability of a chief of any department of higher educational establishment) and that can perform effectively organizational and management actions to solve motivational, cognitive, methodical and didactic, communicative, normative and behavioral (moral and ethical) contradictions during educational process of higher school are proposed. Pedagogical conflict in the context of pedagogical situation and pedagogical barrier is analyzed in the article. During educational process of higher school the conflict is emerging and developing at certain pedagogical situation (not artificially made and not as a method of education) that has pedagogical barriers defined by national scientists as complex pedagogical phenomenon that prevents and lowers the efficiency and performance of the pedagogical process (negative functions). That is why it needs prevention and at the same time it fosters, stimulates and increases the efficiency of activity of subjects of pedagogical process (positive functions) via its overcoming. Content characteristics of conflict competence of a higher school teacher and a construct of content and functional filling of pedagogical process are described. Different forms and types of the conflict during pedagogical process are presented: intrasubjective (intrapyschological) and intersubjective, destructive and constructive, pre-conflict or conflict situation. A conflict situation becomes destructive or constructive due to a lot of circumstances. One of these circumstances is personal characteristics of participants of the conflict such as a character of self-concept and its adequacy of perception of surrounding people, a level of self-esteem, personal achievements, a level of egocentrism, level of developed cognitive processes have an impact on teacher's activity (students' learning activity), role models and skills of interpersonal communication, a degree of anxiety and a level of reflection and empathy. Pedagogical conflict, as any social phenomenon, has a certain logic of development corresponding to phases (stages) of its passing, communicative systems that are considered in the article. The conflict competence of a higher school teacher is a professional tool to solve pedagogical conflicts. The level of this competence formation is determined by knowledge, abilities and skills, intuitive channel, empathy and personal experience. The pedagogical conflict in higher school education exists and it should be considered from the point of solving contradictions that stimulate improvement of such aspects of pedagogical activity as motivational and value aspect, cognitive, communicative and management one.

Key words: pedagogical conflict, pedagogical situation, pedagogical barrier, educational process of higher school, conflict competence.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Рушійною силою будь-якого процесу є протиріччя, вирішення яких може визначати нові перетворення в змісті, сутнісних характеристиках, таких, як структура та компонентний склад, у функціонуванні системи, а також революційні зміни всього процесу. Протиріччя вирішуються завдяки пошуку і знаходженню нових, традиційних або нетрадиційних підходів, методів гармонізації між тим, «що є», та тим, «що повинно бути», між тим, «що хочу» і тим, «що можу», між «вимогами» та «данністю» тощо. Конфлікт, як механізм оновлення, у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу дає змогу побачити, усвідомити як позитивні, так і негативні моменти мотиваційного, когнітивного, комунікативного, нормативно-регулюючого характеру педагогічного процесу. Через те, конфлікт, поряд з іншими механізмами, – є двигуном перебігу розвитку професійної підготовки, без чого не відбуваються прогресивні зміни. Відповідно, увага до наукового розгляду проблеми педагогічного конфлікту в навчально-виховному процесі вишу є проблемою, актуальною сьогодні й у майбутньому.

Підтвердженням сказаного є обґрунтування важливості проблеми, що розглядається, різними науковцями. Л. Ярослав аргументує актуальність розвитку конфліктологічної компетентності у майбутніх фахівців високим рівнем конфліктогенності педагогічного середовища в освітніх закладах. Підкреслюючи значущість проблематики для наукового дослідження, М. Кляп робить акцент на тому, що безпосередньо педагогічний процес і є джерелом конфліктів, тому що не позбавлений суперечностей. Для фахівців «соціономічних» професій, що передбачають у майбутньому роботу з людьми зі сприянням вирішенню конфліктних ситуацій у житті клієнтів, є актуальним формування саме конфліктологічної компетентності, є складовою загальнопрофесійної, підкреслює С. Філь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми і на які спирається автор.

Дослідження проблеми конфлікту як соціально-психологічного феномену та конфліктологічної компетентності як здатності вирішувати певні професійні завдання, мають

велику палітру наукових розвідок. Галуззю вивчення проблеми є різні сфери діяльності людини: конфліктологічної компетентності вчителя (А. Лукашенко), соціального педагога (І. Козич), спеціаліста митної служби (Д. Івченко), фахівців соціономічних професій (С. Філь), державних службовців (Г. Антонов, В. Зазикін), керівників (О. Денісов), командирів підрозділів (А. Куліков) тощо. Окремі дослідження спрямовані на вивчення конфлікту та його вирішення у сфері освіти: загальноосвітнього навчального закладу (А. Лукашенко), вищого навчального закладу (Г. Антонов), конфліктологічної компетентності старшокласників (А. Кузіна), курсантів вищого навчального закладу (А. Куліков), директора школи (Г. Дзюба), магістрів (І. Козич) тощо. Питання конфліктологічної компетентності як складової соціально-педагогічної компетентності (Л. Петровська), як фактора професіоналізму (В. Зазикін), як важливої складової професійної компетентності (В. Ягупов, В. Свистун) пов'язане з вивченням теорії та практики професійної освіти. Відповідно, існують дослідження, спрямовані на розгляд проблеми співвідношення професіоналізму та компетентності (Н. Бордовська, О. Дубасенюк, І. Зимня, Н. Єфремова, А. Маркова, О. Шиян), на розробку педагогічних умов формування конфліктологічної компетентності (С. Баникіна, В. Журавльов), на визначення педагогічних умов запобігання і вирішення конфліктів у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу (Г. Антонов). Предметом дослідження сутнісних характеристик конфлікту (Л. Петровська), конструктивної психології конфлікту (Б. Хасан), концептуального сенсу конфліктної компетентності (В. Трубочкін) стали психологічні праці. Екстраполяція основних положень цих наукових розробок покладена в наукові педагогічні дослідження. Це дало змогу для вирішення низки таких актуальних питань для педагогічної теорії та практики: запобігання та вирішення конфлікту (Г. Антонов, А. Анцупов, Г. Балл, В. Басова, С. Гиренко, В. Журавльов, О. Ковальов, Я. Коломинський, О. Лукашонок, М. Рибакіна, І. Русинка, Є. Хаустова, А. Шкіль, Є. Шумилін та ін.); розгляд конфлікту як активного засобу виявлення та формування моральної зрілості (В. Афонькова, Т. Драгунова, А. Зосимовський, Є. Родченкова, О. Слапогузова та ін.); визначення особливостей соціально-педагогічних конфліктів у навчально-виховному середовищі (Г. Козирев, П. Куконков, С. Пашенко, Г. Шевченко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Мета статті – розглянути зміст дефініцій, сутнісні характеристики конфліктологічної компетентності викладача вищої школи та визначити змістове й функціональне наповнення педагогічного конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Для з'ясування сутності та функціоналу будь-якого соціально-психологічного або соціально-педагогічного феномену, процесу, явища, передусім, необхідно почати з етимологічних пошуків самого поняття, яке відображує об'єкт дослідження та споріднених понять, що перебувають у суттєвих закономірних зв'язках і складають категоріально-понятійну послідовність. Вивчення дефініції кожного поняття та їх взаємозв'язків дозволить виявити сутнісно-змістове їх навантаження, а також з'ясувати дієву (функціональну) сторону об'єкта дослідження, що і стане предметом вивчення феномену (процесу, явища) і дозволить відтворити його властивості в загальній та найбільш концентрованій формі. Відповідно до проблеми, яка розглядається у статті, така категоріально-понятійна послідовність містить: «конфлікт» - «педагогічний конфлікт» - «компетенція» - «компетентність» - «конфліктологічна компетентність» та має двоплановий конструкт (див. рис.1). Наукова, довідкова література містить багато детермінант кожного з вище означених понять, однак ми не ставимо перед собою завдання проаналізувати всі визначення. Нашим бажанням є розглянути ті дефініції, які пояснюють та підтверджують авторське бачення єдності та взаємовпливу складових представленої конструкту. Отже, зупинимося більш детально на

зв'язках між поняттями цього конструкту та взаємозалежності й взаємовпливу кожного на зміст та функціонал.

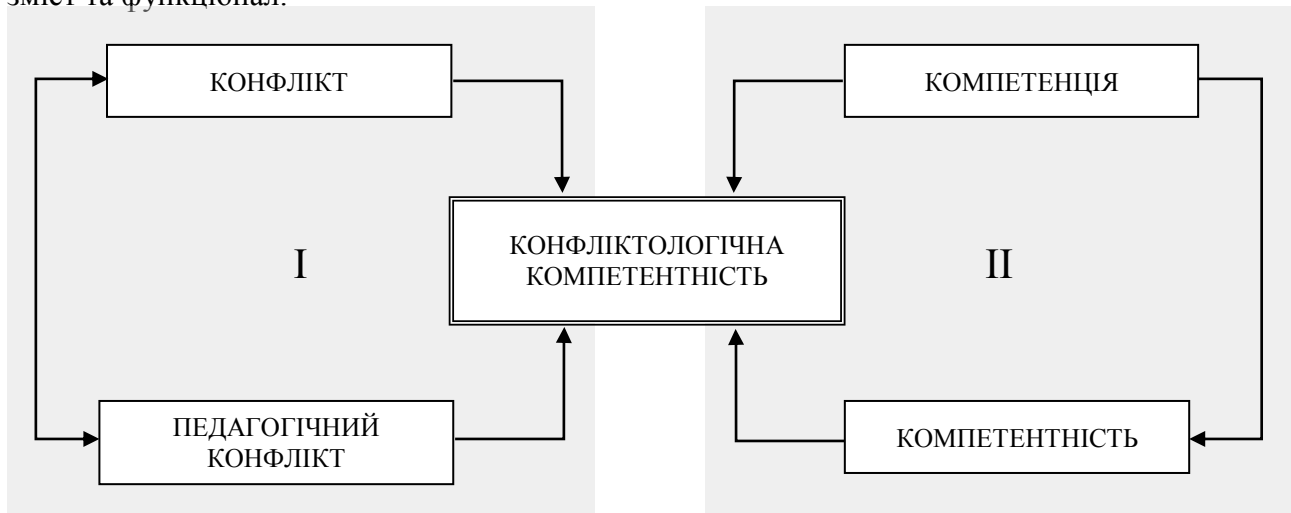

Рис. 1 Категоріально-понятійний конструкт

Поняття «конфлікт» є системоутворюючою складовою в представленому конструкті, з нього починається категоріально-понятійна послідовність, «конфліктологічна компетентність» є завершенням цієї послідовності, а в конструкті посідає центральне місце як результат, те, до чого необхідно прийти безпосередньо у вирішенні позначеної проблеми. Отже, конфлікт від лат. *conflictus* – зіткнення. У психологічній науці розуміється як «актуалізоване протиріччя, зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, позицій, думок, поглядів суб'єктів взаємодії або опонентів...» [8, с. 309]; як «зіткнення протилежно спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій у свідомості окремо взятого індивіда, у міжособистісних взаємодіях індивідів або групи людей, пов'язане з гострими негативними емоційними переживаннями» [4, с. 152].

Конфлікт в умовах вищого навчального закладу, а саме, у навчально-виховному процесі, за своєю суттю є педагогічним, оскільки вирішуються протиріччя між суб'єктами педагогічної діяльності. Вище представлені психологічні дефініції визначають як родову ознаку, яка відображає суть протиріччя, зіткнення несумісного, протилежно спрямованого та суб'єктів взаємодії, так і детермінують видові ознаки, що супроводжує процес вирішення суперечностей – негативні емоційні переживання суб'єктів. Указані ознаки відбивають сутність педагогічного конфлікту і містять саме момент «протистояння» або розриву взаємодії чи взаємовідносин суб'єктів педагогічного процесу, що уможлиблює виникнення між ними «сміслового бар'єру», а це може призвести до розриву як особистих, так і ділових стосунків, підкреслюється Т. Чистяковою. З таким науковим баченням суті проблеми не можемо не погодитися, оскільки чітко простежується сутнісний взаємозв'язок психологічної та педагогічної категорії. Функціональне навантаження, а саме подолання конфлікту в системах «вчитель - вчитель», «вчитель - адміністрація», виділяє І. Риданова в контексті ділового спілкування. Подолання (вирішення) конфлікту, що визрів у навчально-виховному процесі, пропонується науковцями через використання специфічної технології (І. Риданова), через педагогічну ситуацію (М. Рибаківа), через визначення педагогічних умов запобігання і вирішення конфліктів у навчально-виховному середовищі вищого навчального закладу (Г. Антонов) тощо. Тому логічно розглядати прямий зв'язок «педагогічного конфлікту» з «конфліктологічною компетентністю». Останнє є дієвим інструментарієм для вирішення остаточної мети – позитивний результат розв'язання суперечності для суб'єктів конфліктної ситуації, об'єкта (конкретної причини, мотивації, рушійної сили), предмета (навчальної дисципліни, перехід від одного викладача до іншого, розподіл студентів або навантаження між викладачами тощо).

Для того, щоб розглянути дефінітивне наповнення поняття «конфліктологічна компетентність», потрібно, на нашу думку, звернути увагу на другий блок конструкту, відповідно – «компетенція» та «компетентність».

Вивчаючи проблему компетентнісного підходу до вирішення низки теоретико-практичних питань з підготовки майбутнього фахівця, соціокультурної компетентності творчої особистості як складової загальної культури, у своїх попередніх публікаціях автор висловлював думки відповідно до змісту понять, про які йшлося вище. Ми погоджуємося саме з тими твердженнями науковців, де поняття «компетенція» у своєму змісті містить нормативно-регулююче навантаження, де відображено вимоги суспільства до якостей особистості, що забезпечують її активний вплив на певні сфери життєдіяльності, пов'язані з перетворенням та удосконаленням як навколишньої дійсності, так і самої себе. Компетентність – це інтегрована якість особистості, сформована на певному рівні завдяки цілеспрямованому процесу засвоєння природно-соціальної інформації, яка стає набуттям у формі знань, умінь, навичок, досвіду, та дає змогу отримати позитивний результат у відповідній сфері діяльності [6]. Отже, бачимо прямий взаємозв'язок між другим блоком конструкту та його центром, що завершує вказану категоріально-понятійну послідовність. Компетенція визначає конкретні суспільні, зокрема, професійні вимоги до конкретного виду діяльності, а саме педагогічної, у лоні якої виникає потреба у вирішенні таких проблем, як конфліктна ситуація. Для подолання протиріч конфліктної ситуації потрібна компетентність, яку Д. Равен розглядає як здатність, необхідну для ефективного виконання конкретних дій у конкретній предметній сфері, яка включає вузькоспеціальні знання, особливі предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [9]. Таку здатність у вирішенні конфлікту в навчально-виховному процесі, відповідно, може забезпечити конфліктологічна компетентність, яка дійсно функціонує у конкретній сфері (навчально-педагогічний процес), базується на конкретних знаннях (психологія, педагогіка, вікова психологія тощо), предметних навичках реалізації цих знань у конкретній ситуації розв'язання конфлікту. І, на наш погляд, важливим для педагогічної діяльності є саме усвідомлення відповідальності педагога за свої дії, за кінцевий результат, іншими словами, у який спосіб знайдено компроміс, гармонію стосунків чи задоволено домагання, потреби або бажання суб'єктів конфлікту.

Отже, конфліктологічну компетентність розглядаємо як сталу гармонізуючу властивість особистості викладача (або керівника будь-якого підрозділу ВНЗ), що здатна ефективно виконувати організаційно-управлінські дії з розв'язання мотиваційних, когнітивних, методично-дидактичних, комунікативних, нормативно-поведінкових (морально-етичних) тощо протиріч у навчально-виховному процесі вищої школи.

Розглянемо змістове й функціональне наповнення педагогічного конфлікту у вищому навчальному закладі та зробимо спробу змодельовати його у схематичний спосіб (див. рис. 2) і схарактеризуємо всі компоненти представленого конструкту.

У навчально-виховному процесі вищого навчального закладу конфлікт зароджується та розвивається в певній педагогічній ситуації (не штучно створеній, не як метод виховання), яка містить педагогічні бар'єри, визначені І. Глазковою як «...складне педагогічне явище, що перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність педагогічного процесу (негативні функції), а тому потребує запобігання, ... засіб стимулює, спонукає підвищує ефективність діяльності суб'єктів педагогічного процесу (позитивні функції) шляхом його подолання» [2, с. 348]. Як визначає науковець, а ми погоджуємося з її думкою, навчальна діяльність містить такі педагогічні бар'єри, як пізнавальні, мотиваційні, емоційні, комунікативні, бар'єри контролю та оцінки. Отже, педагогічна ситуація, у якій виникає будь-який з указаних бар'єрів, за певних обставин перетворюється в передконфліктну або в конфліктну ситуацію.

Педагогічна ситуація, що знаходиться на рівні передконфліктної, має можливість вирішитися в позитивний результат для всіх суб'єктів педагогічного процесу, якщо вчасно було знайдено

спосіб подолання бар'єру і бар'єр не перетворився на конфлікт. Водночас, передконфліктна ситуація може тривати довгий час, а тому втрачається напруження, стає неактуальним предмет конфлікту і вона не переростає в конфліктну.

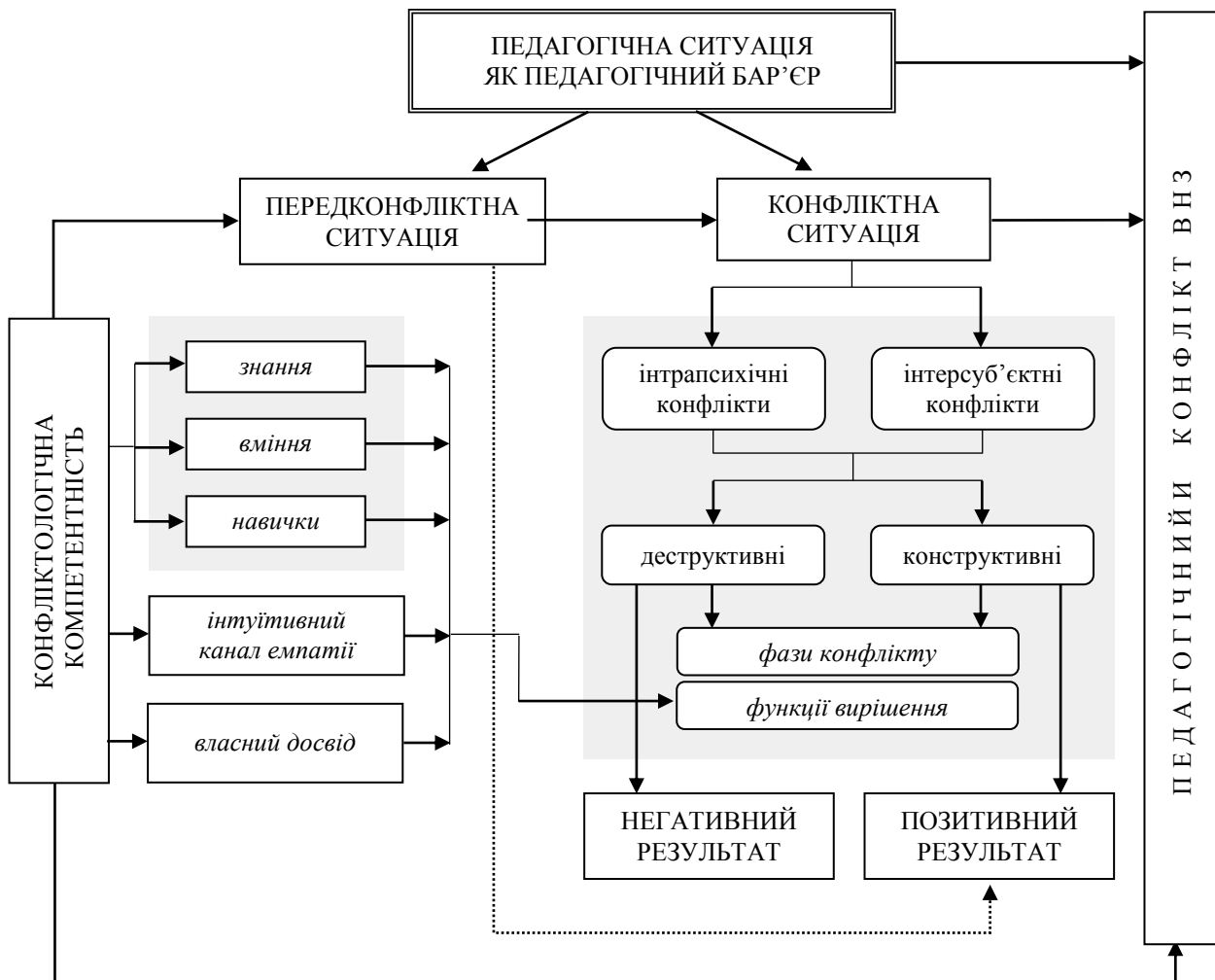

Рис. 2. Змістове й функціональне наповнення педагогічного конфлікту

Коли в педагогічній ситуації такі бар'єри, як пізнавальні, мотиваційні, емоційні, комунікативні, бар'єри контролю та оцінки не долаються, вони переростають відповідно в мотиваційні, когнітивні, методично-дидактичні, комунікативні, нормативно-поведінкові (морально-етичні) протиріччя, що і створює педагогічний конфлікт.

Більш узагальнена дихотомія конфлікту, як психологічної категорії, поширюється і на педагогічний конфлікт. У педагогічному процесі зустрічаються дві форми конфлікту: інтрасуб'єктні (інтрапсихічні) та інтерсуб'єктні [8, с. 309]. Інтрасуб'єктний конфлікт – це конфлікт людини з самою собою. Це психічне явище вивчається віковою, клінічною психологією, психоаналізом, тому, якщо в педагогічному процесі зустрічається такий тип конфлікту, то краще педагогу спрямувати студента (або його батьків) до вузького спеціаліста, не залишати це поза увагою. Інтерсуб'єктні конфлікти зустрічаються між суб'єктами навчально виховного процесу вищу в різних системах професійного спілкування. Комунікативні системи педагогічного процесу вищого навчального закладу, у яких може виникнути передконфліктна або конфліктна ситуація, можна представити в такий спосіб:

- «викладач – студент»;
- «викладач – студент – викладач»;
- «викладач – студенти»;

- «викладач – студенти – викладач»;
- «викладач і– студент – викладач»;
- «викладачі – студент»;
- «викладачі – студенти»;
- «викладачі – викладачі»;
- «викладач – викладач»;
- «викладач– викладачі»;
- «викладач – адміністрація – викладач»;
- «викладач – адміністрація».

Як видно з представлених комунікативних систем, домінантою є викладач, від якого більшою мірою може залежати результат вирішення конфліктної педагогічної ситуації, а відповідно, від його рівня конфліктологічної компетентності. Також ці системи відповідають диференційованому критерію суб'єкта взаємодії: внутріособистісні, міжособистісні, міжгрупові конфлікти, особистість – група.

Предмет конфлікту між суб'єктами взаємодії у ВНЗ відповідає як комунікативній системі, так і типу конфлікту й відображає уявлення учасників конфлікту про себе, свої можливості, здібності, потреби, бажання, розумові (навчальні) та творчі здобутки, а також їх оцінку іншими. Коли ця оцінка не відповідає очікуванням суб'єктів, то і виникає конфліктна ситуація, яка може бути деструктивною чи конструктивною. Так само предметом конфлікту може бути уявлення про протилежну сторону з відповідними модальностями, вказаними вище, а також уявленням обох сторін про ставлення один до одного, про навчальне середовище, умови перебігу навчально-виховного процесу, наукові, методологічні підходи, методи педагогічної діяльності. Варто взяти до уваги, що конфліктна ситуація стає деструктивною чи конструктивною завдяки багатьом обставинам, однією з яких є особистісні особливості учасників конфлікту, а саме: характер Я-концепції та її адекватність сприйняття оточуючими, рівень самооцінки, особистісних домагань, рівень егоцентризму, рівень розвиненості пізнавальних процесів, що безпосередньо впливають на викладацьку (для студентів навчальну) діяльність, рольових моделей та навичок міжособистісного спілкування, ступенем тривожності та рівнем рефлексії й емпатії.

Ці психологічні характеристики складають певний емоційний фон, який найчастіше в педагогічному середовищі набуває загострення та через групові емоції провокує напруженість, що і призводить до конфлікту. Важливою є позиція суб'єктів конфлікту до його предмету та шляхів вирішення. Вона може бути внутрішньою та зовнішньою. Внутрішня позиція має мотиваційний характер, зацікавленість у реалізації певних бажань, які можуть бути навіть латентними, а тому ця позиція є «прихованою», відкрито не демонструється, не обговорюється, однак водночас підігриває емоції інших (учасників конфлікту) і доводить педагогічну ситуацію до конфліктної. Зовнішня позиція – це позиція відкритої незадоволеності, яка проявляється вербально, через демонстративну поведінку, відкрите обговорення, емоційні суперечки, а також висловлювання поглядів та думок на предмет конфлікту. Негативним проявом цієї позиції можуть бути докори, погрози і навіть тактильні засоби (як крайнощі) знаходження «справедливості».

Як будь-яке соціальне явище, педагогічний конфлікт має певну логіку розвитку, що відповідає фазам (етапам) його перебігу.

1. Фаза зародження конфлікту в лоні педагогічної ситуації, яка містить певні педагогічні бар'єри.

2. Фаза передконфліктної ситуації, яка переростає в конфліктну завдяки загостренню емоційної напруги між суб'єктами педагогічної діяльності.
3. Фаза реальних можливостей знаходження компромісу, вирішення конфлікту завдяки поступкам однієї зі сторін конфлікту.
4. Фаза некерованого конфлікту базується на вкрай загостренні протиріч, відсутності порозуміння, бажанні будь-якими способами досягти свого.
5. Фаза стадії емоційного виснаження, надалі усвідомлення подій, що відбуваються, можлива зміна уявлення про себе та опонента, знаходження шляхів вирішення конфлікту.

Як конструктивний, так і деструктивний конфлікти, пройшовши відповідні фази за логічною послідовністю, доходять до певних варіантів функціонального вирішення: «блокування» конфлікту через переведення його з однієї площини в іншу (наприклад, з комунікативної взаємодії в предметно дійову); зняття емоційної напруженості через «вибух негативної енергії», момент розгорання конфлікту (а саме, не зупиняти, надати можливість вербально продемонструвати свій протест); суб'єкти та учасники конфлікту «вихлюпують» свої емоції, що призводить до стадії згасання емоційного напруження та можливості осмислення та обробки інформації, яка стала джерелом конфлікту; стадія з'ясування причин конфлікту, його наслідків, акцентування на реалізації виховної функції навчально-виховного процесу.

Результат вирішення педагогічного конфлікту у вищому навчальному закладі може бути як негативним, так і позитивним. Деструктивний педагогічний конфлікт призводить до руйнувань, системних порушень процесу і переводить ділові відносини та особистісні стосунки в антагоністичну площину, що унеможливує подальшу сумісну педагогічну діяльність. Конструктивний конфлікт стає рушійною силою у знаходженні нових підходів, форм та методів вирішення педагогічних завдань, протиріч навчально-виховного процесу, дає можливість удосконалення змісту навчально-виховного процесу та процесу професійної підготовки ВНЗ, а також, налагодженню творчих професійних відносин та особистісних стосунків суб'єктів педагогічної діяльності.

Конфліктологічна компетентність педагога вищої школи є професійним інструментом у подоланні поточних педагогічних конфліктів. Рівень сформованості цієї компетентності, на наш погляд, визначається знаннями, вміннями та навичками, інтуїтивним каналом емпатії, власним досвідом. Система знань про сутнісні характеристики педагогічного конфлікту, його типологію та етапи перебігу, способи (шляхи), методи вирішення є визначальною передумовою професійного використання цього інструменту. Знання про конфлікт, як і будь-які знання загалом, стають базою для застосування вмінь та навичок саме у функціональному вирішенні педагогічного конфлікту, а також у подоланні педагогічного бар'єру. У науково-педагогічній літературі представлено досить поширений перелік умінь, що забезпечують конфліктологічну компетентність. Вважаємо, що науковцем М. Кляп представлено більш оптимальний та дієвий перелік цих умінь, які з досвідом, та спираючись на інтуїтивний канал емпатії на певному етапі педагогічної практики переростуть у навички (див. рис. 2): знижувати рівень власної тривожності й агресивності; керувати своїм психічним станом; зберігати конфліктостійкість; здійснювати адекватну оцінку конфлікту та обґрунтований прогноз варіантів його подальшого розвитку; розуміти завдання, що постають на кожному етапі розвитку конфлікту; здійснювати контроль за поведінкою учасників конфлікту; здійснювати надійне доведення інформації до кожного з них під час розвитку конфлікту; узгоджувати рішення і взаємодію у процесі подолання конфлікту [1].

Інтуїтивний канал емпатії характеризує здатність бачити поведінку суб'єкта спілкування, діяти в умовах дефіциту вихідної інформації про нього, спираючись на досвід, що зберігається в підсвідомості. На рівні інтуїції замикаються й узагальнюються різні відомості про партнера. Тому можна припустити, що збільшення як інформаційного тезаурусу (знання), так і власного досвіду, дозволить ефективно долати викладачу як педагогічні

бар'єри, так і вирішувати педагогічні конфлікти в навчально-виховному процесі вищої школи [5].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у заданому напрямі.

Отже, педагогічний конфлікт у вищій школі апріорі має місце і розглядати цей феномен варто з позиції вирішення протиріч, що забезпечують покращення мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного, управлінського аспектів педагогічної діяльності. Подолання внутрішніх та зовнішніх протиріч у всіх аспектах життєдіяльності ВНЗ набуває позитивного характеру у виконанні професійних функцій. Конфліктологічна компетентність викладача вищої школи є одним зі складників системи професійних компетентностей, що забезпечує, як і решта, вирішення низки проблем навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Конфліктологічна компетентність викладача вищої школи – це одна науково-педагогічна проблема, яка була розглянута в нашій статті, але існує і друга проблема – конфліктологічна компетентність студента як того, хто навчається безпосередньо сьогодні, а також студента, як майбутнього фахівця і особливо фахівця соціономічних професій, а відповідно, вирішення вказаних питань потребує подальшого науково-педагогічного вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко І. В., Кляп М. І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 407 с.
2. Глазкова І. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів: монографія. Бердянськ: Видавництво О. В. Ткачук, 2013. 416 с.
3. Козич І. В. Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 254 с.
4. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. Москва: Политиздат, 1985. 431 с.
5. Локарева Г. В. Художньо-естетична інформація в підготовці соціального педагога до професійного спілкування: теорія та практика: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2007. 376 с.
6. Локарева Г. В. Соціокультурні компетентності як складова загальної культури творчої особистості. *Вісник Запорізького національного університету: Педагогічні науки*. 2015. № 2(25). С. 36–45.
7. Петровская Л. А. К вопросу о природе конфликтной компетентности. *Вестник Москов. ун-та. Сер. 14. Психология*. 1997. № 4. С. 42–50.
8. Психология. Полный энциклопедический справочник / сост. и общ. ред. Б. Мещерякова, В. Зинченко. Санкт-Петербург: прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. 896 с.
9. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие, реализация. Москва: Когнито-Центр, 2002. 396 с.
10. Хасан Б. И. Психотехника конфликта и конфликтная компетентность. Красноярск, 1996. 99 с.
11. Філь С. С. Етапи формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. URL: tme.umo.edu.ua/docs/5/11filpsp.pdf
12. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Т. 71. С. 3–8.
13. Ярослав Л. О. Конфліктологічна компетентність як предмет психологічного дослідження. URL: novup.kpi.ua/2009-1/12_Yaroslav.pdf

REFERENCES

1. Vashchenko I. P., Kl`ap M. I. Konfliktologiya ta teoriya peregovoriv: navch. posib. Kyiv: Znannya, 2013. 407 p.
2. Glazkova I. Kompetentnist` maybutn`ogo vchytelya u zapobiganni ta podolanni pedagogichnykh bar`yeriv: monografiya. Berdyans`k: Vydav. O. V. Tkachuk, 2013. 416 p.
3. Kozych I. V. Formuvannya konfliktologichnoyi kompetentnosti sotsialnogo pedagoga v umovah magistratury: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.05 / Natsional`nyj pedagogichnyj universitet imeni M.P. Dragomanova. Kyiv, 2008. 254 p.
4. Kratkij psikhologicheskij slovar` / sost. L. A. Karpenko; pod ob. red. A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo. Moskva: Politizdat, 1985. 431 p.
5. Lokareva G. V. Hudozhnio-estetichna informatciya v pidgotovtci sotsialnogo pedagoga do profesiynogo spilkuвання: teoriya ta praktyka: monografiya. Zaporizhzhya: ZNU, 2007. 376 p.
6. Lokareva G. V. Sociokul`turni kompetentnosti jak skladova zagal`noji kul`tury tvorchoji osobystosti. *Visnik Zaporiz`kogo natsional`nogo universitetu: Pedagogichni nauky*. 2015. № 2 (25). P. 36–45.
7. Petrovskaja L. A. K voprosu o prirode konfliktnoji kompetentnosti. *Vestnik Moskov. un-ta. Ser. 14. Psihologija*. 1997. № 4. P. 42–50.
8. Psihologija. Polnyj enciklopedicheskij spravocnik / sost. i obshh. red. B. Meshherjakova, V. Zinchenko. Sankt-Peterburg: prajm-EVROZNAK, 2007. 896 p.
9. Raven D. Kompetentnost` v sovremennom obshhestve: vyjavlenie, razvitie, realizatsija. Moskva: Kognito-Centr, 2002. 396 p.
10. Hasan B. I. Psihotehnika konflikta i konfliktnaja kompetentnost`. – Krasnojarsk, 1996. 99 p.
11. Fil` S. S. Etapy formuvannja konfliktologichnoji kompetentnosti majbutnih fahivtciv socionomicnih profesij. URL: tme.umo.edu.ua/docs/5/11filpsp.pdf
12. Jagupov V. V., Svistun V. I. Kompetentnisnyj pidhid do pidgotovky fahivtciv u systemi vyshchoji osvity. *Naukovi zapysky Natsional`nogo universytetu «Kyjevo-Mogylyans`ka akademija»*. Pedagogichni, psihologichni nauky ta social`na robota. 2007.T. 71. P. 3–8.
13. Jaroslav L. O. Kofliktologichna kompetentnist` jak predmet psyhologichnogo doslidzhennja. URL: novyn.kpi/ua/2009-1/12_Yaroslav.pdf